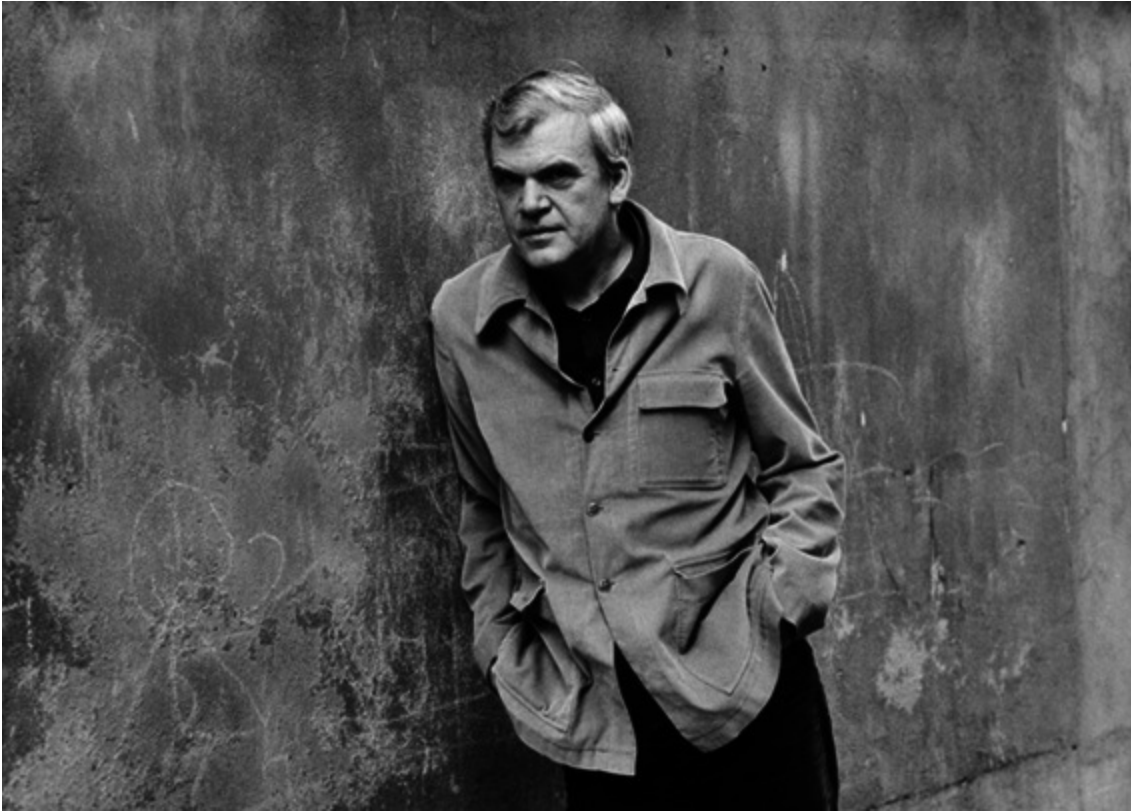

1985

En af Milan Kunderas pointer er, at man ikke kan nøjes med at tænke verden ud fra håb og fortvivlelse. Og – som han sagde i et interview tilbage i 1977 – det er bl.a. derfor, vi skal læse romaner, for deri ligger noget langt bedre end håbet – man kan blive glad. – Foto: Jean-Pierre Couderc/AP.

HANS HENRIK RASMUSSEN

Tilfældighedernes værdi

Hvad er bedst; lethed eller tyngde? Milan Kunderas *Tilværelsens ulidelige lethed* stiller måske flere spørgsmål, end den giver svar, men det forhindrede hverken en idéhistoriker eller en dengang kommende miljøkommissær i at falde for den.

En søvnløs nat i det sidste afsnit i første del af Milan Kunderas *Tilværelsens ulidelige lethed* analyserer hovedpersonen, kirurgen Tomas, hvordan han første gang mødte sin kone, Tereza, i en tjekkisk provinsby syv år forinden. Han når frem til, at det afhang af seks fuldstændige tilfældigheder, som f.eks. at han kun blev kaldt til byen, fordi overlægen var ude af stand til at komme, og at han ud af byens fem hoteller netop valgte at overnatte på det, hvor Tereza arbejdede. Erkendelsen bringer ham både sjælekval og fortvivlelse, idet han indser, at: En så skæbnesvanger beslutning byggede på en kærlighed så tilfældig, at den overhovedet ikke ville have eksisteret, hvis hans chef ikke syv år tidligere havde fået iskias. Og denne kvinde, denne den absolutte tilfældigheds inkarnation, lå nu ved

siden af ham og åndede dybt i søvne.

Det er blevet sagt, at *Tilværelsens ulidelige lethed* kan læses som en afhandling om tilfældets natur, og Ole Morsing, lektor i idéhistorie ved Aarhus Universitet og redaktør og bidragsyder til bogen *Kundera i syv sind*, mener, at fokuset på tilfældigheder både er en afspejling af Kunderas personlige historie og en del af årsagen til romanens umiddelbare succes.

»Kundera tror ikke på fornuften, slet ikke på politikken og heller ikke fuldstændigt på seksualiteten, for han vil ikke have det absolutte.

Det absolutte ødelægger kreativiteten og fantasien, og i stedet lægger han vægten på tilfældets værdi. Her har det uden tvivl sat uudslettelige spor i ham, at han er vokset op i et kommunistisk diktatur. Der eksisterer den fuldkomne orden, og det er grunden til, at han lægger så meget mærke til tilfældighederne og kan se deres betydning.

Med centreringen om tilfældighedernes værdi rammer han desuden den postmodernistiske periode, som topper lige der i midten af 1980'erne omkring romanens udgivelse, og det var nok en del af grunden til dens umiddelbare succes,« siger Ole Morsing, men understreger, at det dog ikke er derfor, at han tror, det er den af Kunderas romaner, der stadig vil stå om 100 år.

Magtens væsen

»Grunden til, at jeg har læst hele Kunderas forfatterskab, er, at han formår at opretholde en spænding mellem den samfundsmæssige virkelighed og mennesker, der desperat forsøger at bevare mening i deres liv – og så hans evne til at beskrive spillet mellem kønnene. I *Tilværelsens ulidelige lethed* falder alle størrelserne i hak: den politiske, den eksistentielle, herunder kærligheden, og den samfundshistoriske dimension. Han formår at indskrive alle de problemer i levende personers adfærd og tanker, og det er det, der er så fascinerende,« siger Ole Morsing og tilføjer, at romanens betydning på lang sigt desuden vil være, at den så blændende beskriver fortvivlelsen og handlingerne efter Sovjets invasion af Tjekkoslaviet i august 1968.

Om det er magten fra de sovjetiske tanks, eller det som i andre dele af romanen i stedet er kærlighedens magt, Kundera beskriver konsekvenserne af, så mener en anden begejstret og mangeårig Kundera-læser EU's miljøkommissær Connie Hedegaard, der også er cand.mag. i litteraturhistorie, at netop beskrivelsen af magten er en af forfatterens helt store kvaliteter.

»Kunderas landsmand Václav Havel er også stor for mig, og ligesom ham studerer Kundera magtens væsen og reflekterer over den. Men hos Kundera er det især magtens konsekvenser for individet, og det er ikke bare politisk magt, men kan også være kærlighedens.

Han beskriver, hvordan mennesker bliver ofre for magten, hvad magten gør ved den enkelte, og hvilke strategier individet har til at klare det. Som med Tomas i *Tilværelsens ulidelige lethed* og som i mange andre af hans bøger, hvor han ofte trækker tråde tilbage til besættelsen af Tjekkoslaviet i 1968,« siger Connie Hedegaard.

Hun fortæller, at netop *Tilværelsens ulidelige lethed* var den første af Kunderas romaner, hun læste. »Det var lige i slutningen af 1987 eller meget tidligt i 1988, og jeg blev virkelig suget ind. Den har jo noget, som næsten gør den til en genre for sig; den måde han lader sine personer reflektere over tilværelsen samtidig med, at det er fiktion. Man kunne næsten med lige så god ret hævde, at det er filosofi iklædt en romanform.«

Tyngde vs. lethed

Et af de problemer, som Kundera lader særligt sin hovedperson Tomas reflektere over og kæmpe med, er valget mellem den tyngde og den lethed, som titlen refererer til.

»Først og fremmest skal Tomas repræsentere, at vores liv er endeligt og tilfældigt – det er letheden,« siger Ole Morsing.

»Men så siger Kundera, at sådan kan vi jo ikke leve. For hvis vi fuldstændig accepterer forgængeligheden, bliver vores liv vægtløst, og så er vi døde på forhånd. Det er den ulidelige lethed. På et tidspunkt tror Tomas, at han helt kan slippe uden om at træffe valg, der har konsekvenser, men det går ikke, og Kundera vil have os til at vælge mellem tyngde og lethed. Her er det så Tereza, der tager ansvaret på sig, også på Tomas' vegne, og gifter sig med ham, selv om han bedrager hende. Da de senere har forladt Tjekkoslovakiet til fordel for Schweiz, vælger Tereza at rejse tilbage. Selv om han ikke behøver det, rejser Tomas efter hende, og Kundera begrundet det med, at Tereza tynger så meget, at alle de sovjetiske tanks og deres tonsvis af jern ikke er noget i forhold til det.« Allerede den første nat tilbage i Prag er det dog, at Tomas ligger søvnløs og fortvivler ved optællingen af de seks tilfældigheder, der har bragt ham sammen med den dybt åndende, sovende kvinde ved siden af ham i sengen.

Og Kundera kommer da heller ikke med nogen let løsning, siger Ole Morsing.

»Han vil ikke med denne roman sige, hvad livets mening er. Men en af hans pointer er, at man ikke kan nøjes med at tænke verden ud fra håb og fortvivlelse. Og, som han sagde i et interview tilbage i 1977, det er derfor, vi skal læse romaner, for deri ligger noget langt bedre end håbet – man kan blive glad.«

BLÅ BOG

Milan Kundera

Født i Brno i vore dages Tjekkiet i 1929.

Blev i 1948 medlem af det kommunistiske parti, men ekskluderet i 1950 efter ”antipartiske aktiviteter”, en oplevelse han beskriver i debutromanen *En spøg* fra 1967. I 1956 blev han genoptaget i partiet.

Han var delvist involveret i Foråret i Prag i 1968 og blev igen smidt ud af partiet i 1970.

I 1973 kom hans tredje roman, *Livet er et andet sted*, og i 1975 forlod han Tjekkoslovakiet til fordel for Frankrig.

I 1978 fulgte *Om latter og glemsel*, og året efter blev Kundera frataget sit tjekkiske statsborgerskab, og hans bøger var bandlyst af det kommunistiske regime indtil dets fald i 1989.

I 1981 blev han fransk statsborger. Filmatiseringen af *Tilværelsens ulidelige lethed* fra 1988 blev rost af kritikerne og nomineret til to Oscars, men Kundera var selv så skuffet over den, at han sidenhen har tilføjet en note til sine værker om, at de ikke under nogen omstændigheder må filmatiseres.

Han har desuden udgivet bl.a. *Langsomheden* fra 1995, *Identiteten* fra 1997 og *Uvidenheden* fra 2000.

Kundera har også skrevet en række essaysamlinger, senest *Et møde*, der udkom på dansk i 2012.

Han har modtaget en række internationale litteraturpriser og har flere gange været nomineret til Nobelprisen i litteratur.

I 1985 UDKOM OGSÅ

• *Springflod af Pia Tafdrup*

- *Åndernes hus* af Isabel Allende
- *Martin & Victoria* af Klaus Lynggard
- *Solens rige* af James Graham Ballard
- *Christine* af Helle Stangerup

